The background is a complex marbled paper pattern with swirling, organic shapes in various shades of gray, from light to dark. The pattern resembles natural stone or biological tissue. Overlaid on this pattern are the letters 'M', 'M', and 'O' in a simple, black, sans-serif font. The first 'M' is on the left, the second 'M' is in the center, and the 'O' is on the right. They are arranged horizontally across the upper half of the image.

M M O

R K

M

R

Ö

T

MÄRKETTÄ

MÄRKETTÄ

M

R

UPPFINNAREN
ALF MORK

LUX

Han steg ur bilen utanför kontoret. Såg sig omkring som om någon förföljde honom. Snöslasket och den ljusfattiga novemberdagen speglades i hans svullna och porösa ansikte.

Uppe på kontoret drack man morgonkaffe, som alltid, klockan 9. När hissen hördes starta där nere reste sig nästan alla och hastade till sina små rum. Endast Vilgot som inte har några nerver, eller vad det är han inte har, satt kvar när Chefen slängde upp hissdörren och stormade igenom kontoret till sitt rum. Människorna tryckte sig samman för att stå ut med den iskalla känslan som spreds. En förlamande känsla som fyllde rummen och tryckte ned dem och som hade dödat självförtroendet hos många av dem. Så fort någon öppnade munnen röt han: »Jag vet vad du ska säga, så håll tyst!« Han visste det också, det var det jävliga. »Jag kunde lika gärna ha ett gäng med apor omkring mig«, brukade han säga, eller »jag kunde lika bra fråga morsan«.

– Britta! ropade han högt så det hördes över hela kontoret. Ring upp Tokyo och fyll på dasspapper på toaletten. Har jag möte 9.15 och i så fall med vem? Fixa kaffe till dess. Säg till vaktis att han ska parkera min bil i garaget. Be Vilgot komma hit. Var i helvete är han förresten, han ska vara här när jag kommer.

– Tokyo svarar inte.

– Nä, det kunde du väl räkna ut med röven att dom har natt där borta och ligger och trynar. Ring upp Malmö istället. Men dom planterar väl blommor hemma i Falsterbo och Skanör hela förmiddagarna förstås.

Han satte sina 90 kg med en duns på stolen och stjälppte i sig kaffet som någon hade burit in, öppnade ett brev från Paris och röt:

– Djävlar, vad vackert det franska språket är!

Han läste några rader utan att förstå ett ord.

– Dom vill säkert köpa sedelräknaren. Det blir grejor, det. En miljon i potten. Man börjar bli bra på det här. Fan ska sitta här och skriva reklam och skit när man kan sälja uppfinningar till hela världen. Britta, skicka bort det här brevet till översättningen. Jag vill ha det om en timma. Jag kanske klipper till med 1,5 miljon och sen dubblar det i New York och Tokyo. Tjenare, Vilgot, i kväll ska vi fira, men först måste vi göra några annonser. Jag har en jävligt bra idé. »Den soliga sommaren.« Bra, va? Genialt! Ring till Typen så vi får den satt så klipper vi ihop en annons. Man börjar kunna det här. En pangbrud som lyfts på en våg och ett flygplan i bakgrunden. Jävlar! I kväll ska vi ha champagne. »Den soliga sommaren.« Ring resebyrån och be dom springa hit med detsamma. Dom begriper ju ingenting förstås, men dom kan ju sola sig i mina grejor. Bara dom betalar kalaset. VILGOT! Titta på den här bilden. Störtskön. Vi får guldägg.

– Vilgot, fixar du en sån här skruv till min båt. Ta med dig batteriet och propellern också. Dom ligger i min bil. Det ska vara klart till på fredag. Hämta stålar i kassan. Båttjäl som tar så mycket tid, jag hinner ju inte jobba.

– Olle, bra! Var har du varit? London, vad i helvete, finns det inte sprit och brudar här i stan? I alla fall, du måste åka till Ceylon i morgon. Vi måste ha bilder till kanarieö-annonsen. Det finns ju gröna palmer där på Ceylon. Ta med nån plätis och stick. Att man måste vara med överallt! Dom tror det är ett vilohem dom är på.

Vilgot smet iväg till toan för fem minuters paus. Telefonen ring-
er och Chefen svarar:

– Hallå. Vem? Får inte uppskov. Jag har ju annat att göra. Jag ska till Paris och Tokyo, men skicka över papperen så ska jag läsa in det så kommer jag veckan efteråt.

Han lägger på luren och muttrar: Den där jävla armén. Britta kommer in med översättningen av brevet från Paris.

– Hit med brevet. Jävlar, nu ska du få höra, Vilgot. Vi sticker till Paris i morgon och kåkar och hämtar stålarna. Vad i helvete! Vilka jävlar! Det är som att öppna Tutanchamons grav och hitta Kalle Anka. Här skryter man över deras vackra språk och så snackar dom skit, mögeldass. Kallar sedelräknaren för skrothög! Britta, ring upp Paris. Vilgot, hämta mer kaffe. Vilka sophögar! Dom begriper ing-

enting. Kunde lika gärna ha skickat den till morsan. Och såna ska man göra affärer med! Britta, ring upp Tokyo, japanerna begriper bättre. Ring hem till Tsi Tu San eller va fan han heter. Jag skiter i att han ligger och trynar.

– Tjenare Konken, hur går det på tidningen? 600 000! Åh, det är för lite. Vi måste upp i en miljon. Kom ihåg vad Dichter, forskaren i beteendemönster, sa: »Ni måste ge dem drömmen om det eviga livet. Kärlek. Pengar.« Dom måste ha en belöning när dom kommer hem från kneget. Om jag hade tid skulle jag ta över blaskan ett tag och rycka upp den. Du vet vad Schopenhauer sa ... Åh, det är väl ingen där uppe som vet vem Skopan var i alla fall.

– Hörru Vilgot, be vaktis handla oxfilé och lite annat käk. Här är en lista. Ta en kartong vin också. Det ska köras hem till mig.

Telefonen ringer och Chefen svarar:

– Nä, vi sysslar inte med tvättmedel. I Norge? Ja, då förstås. Jag har en jävligt bra idé. Vi smäller i citronsyra istället för blekmedel, så lugnar sig miljöfolket ett tag.

– Tjenare Verner. Har du hämtat dig sen du somnade i gardero-ben på krogen? Ser ut som om du skulle behöva ett bad och ett järn. Vi går ut i kväll och firar världens annons. »Den soliga sommaren«, bra va? Banalt? Nä, nu vet jag, »Det bästa av den soliga sommaren« så har vi påpekat att vi har den biten. Genialt. Jävligt bra. Vilgot! Sätt om rubriken. Har du sågspån i skallen? Sätt om den har jag sagt. Hur går försäljningen? Dåligt – vad gör ni där uppe? Sitter ni på era feta arslen och käkar danska wienerbröd? Jag kunde lika gärna ha ett gäng apor omkring mig. Vi åker till Kenya och snackar om det här. Vilgot! Dåligt! Vi måste ha större flygplan. Vi måste kunna landa med jumbojetar i Kiruna. Jaga upp 450 gruvarbetare, frakta ner dom till Kanarieöarna, bo på samma hotell, käka samma käk, hem till Kiruna igen, ner i gruvorna. Det är så vi kan tjäna stålar.

– Titta på dom där dönickarna som vandrar omkring i korridorerna! Vi kunde minska antalet anställda till hälften utan att det märktes. Jag och ett par till drar in alla stålarna. Jag sitter här till tolv varenda kväll. Dom jävlarna jobbar ju bara halvtid, dom går ju hem fem varenda dag. Vi sticker och käkar lunch, grabbar. Jag ska bara gå och slå en sju först. Hämta kamrern medan jag pinkar.

Britta rusar nerför trappan och drar med sig kamrern upp. Han

rycker i förbifarten med sig en pärm, han vet vad saken gäller. Han smyger som en grå skugga in i domptörens rum och ställer sig i givakt vid hans stol.

Apropå skit? Ja. Det stora reseföretagets chef hade varit i Gambia och fått ont i magen vid hemkomsten. Vår chef ringde upp honom och ville ha ett möte med honom. Han sa att han var tvungen att hålla sig hemma några dagar, för han var rätt dålig och satt på muggen mest hela dagen. »Skit i det«, sa Chefen, »vi kommer hem till dig. Vi måste få katalogannonserna klar.«

Fyra man, med Chefen i täten, stegade in i lägenheten i Vasastan. Stolar flyttades ut i hallen. Dörren till toaletten öppnades och där satt den stora resebyråbasen med nerdragna byxor. Stanken spred sig. Den påminde om avskrädeshögarna som ligger utanför byarna i Gambia och om gamarna som sitter mitt uppe i eländet. Sven Svensson, assistent till Planresors direktör, var den ende som vågade låtsas om skitlukten. Han band en näsduk över näsan för att mildra doftkaskaderna. Något år senare satt han som direktör på resebyrån och efter ytterligare några år hade han nått direktörsstolen på SAS. I tre timmar pågick en livlig diskussion mellan scen och salong. Den stördes ibland av tarmtömningarnas ekande ljud, men i den här branschen håller man masken eller försvinner ut till vänster.

Resebyråchefen och vår chef är mycket lika. De har stulit uttryck och gester från varandra. När de möts uppstår dödläge: de kan inte använda sina vanliga uttrycksmedel. De är båda stora och tunga, gör stora gester och garvar högt och får ljudliga utbrott. Vid det här tillfället var resebyråchefen av naturliga skäl bunden vid relativt små gester så chefen fick en chans att spela ut. Han var ibland i sin iver nästan halvvägs inne i det lilla WC:t, men stanken drev ut honom igen.

– Genialt, för helvete, skitbra, vi gör det! Bra, vi köper upp oss på en helsida så smäller vi till med en broschyrkupong stor som fan. Vilken grej! Vi tar Spies, Stjärnresor och de andra stora reseföretagen och sätter in deras kuponger bredvid vår egen. Rubriken ska vara »Skicka efter och jämför«. Alltså, vi är ju störst, va, och har de bästa resorna så det är ju ingen risk med det här.

Vilgot tittade på klockan. 17.14. Han visste vad vi alla visste: det missade aldrig, 17.20 måste Chefen gå på toaletten. Alltid, varje

dag. Han var punktlig som en solnedgång vid ekvatorn och nu var toaletten upptagen. Detta blev vår räddning. Chefen vrålade:

– Vilgot, ring efter en taxi, jag har ett möte på byrån om fem minuter.

– Jävlar, nu vet jag, hörde vi långt bort i korridoren. Man tänker så bra när man skiter. »Det mesta av sommarens soliga dar«, för helvete, Vilgot! Det känns fint. Ring Typen.

– Men det sa du ju förut.

– Vad är det för jävla höns man arbetar med! Förut sa jag det bästa, nu sa jag det mesta. Fattar du skillnaden? Om inte kan du gå och hänga dig i din skitiga slips.

Chefen satt i ett av sina otaliga telefonsamtal:

– Sluta tjafsa. Var fan fick du reda på det? Va? Ja jag har den här framför mig. Han rullar ut en ritning framför sig.

– Har dom bestämt sig för den här idén, då? Bra. Jävla pappskal-lar man jobbar med! Han slänger på luren.

– Britta, ring upp Ali Baba eller vad han nu heter. Han i Hägersten. Säg åt honom att komma hit på momangen. Vi har en konkurrent förstår ni, säger han till oss som troget väntar på att han äntligen ska bli klar så att vi kan komma iväg på den utlovade lunchen, det gäller reningsverket, alltså.

Britta kommer in i rummet och säger:

– Ali står klar att åka iväg med familjen på semester.

– Typiskt! Man halvsover på jobbet hela året och när man äntligen behövs ska man resa på semester. Han ska vara här på 10 minuter. Och säg till honom att han ska jobba i natt. Semester, jävla dynga!

Chefen blängde på kamrern, som stod på tröskeln och väntade.

– Vad gör du här? Vad är det om?

– Ja, du bad mig komma.

– Javisst, hur har vi det med stålar? Vi måste bygga en ny sedelräknare. Den förra gick på 400 000. Vi borde kunna bygga en ny och bättre för 300 000. Du fixar stålarna så ringer jag den där skit-högen till tekniker.

– Ja, men nu är det ju så att vi måste tillfråga styrelsen först. Pengarna måste ju föras från byrån till Uppfinnarbolaget.

(Uppfinnarbolaget startades för att, enligt Chefens förmenande, våra pengar skulle förvaltas på bästa sätt. Enligt kamrern var det istället att köpa fastigheter.)

– Det fixar jag med ordföranden. Fixa fram stålarna bara. Det här är en bombsäker grej. När du går kan du be vaktis hämta min bil i garaget.

Britta ropar att hon har Tokyo på tråden.

– Tokyo? Har du väckt den tokfan! Säg att vi ringer igen om två timmar. Man kan ju inte tala japanska på fastande mage, ha ha.

Telefonen ringer igen!

– Hej Bengt. Hur har du det på bolaget? Du måste sätta dit det där jävla smörbolaget. Dom sprider ju bara dynga. Naturprodukt! Det är ju vansinne att äta smör. Kalven dricker mjölk en kort tid efter födseln. Människan håller på och äter mjölk och smör hela livet. Inte undra på att pumpen lägger av! Jävlar, jag har en idé. »Hjärtats vän«, jävligt bra, va? Vi döper om margarinet till Hjärtats vän, sätter ett rött hjärta på askarna. Genialt! Folk kommer att stjäla det i butikerna. Säg till dom där dumskallarna hos dig att dom håller i mer linolsyra. Vad fan jobbar dom med förresten, det skulle dom ju ha gjort förra året. Ta med dig Peter och kom över, så får vi snacka. Jag vet hur vi ska blanda ihop den där kemiska soppan. Estrar och kemiskt kol och så vidare.

När han lägger på telefonluren tittar han ut genom fönstret på det grå novembervädret. Han säger begrundande:

– Nu har jag kommit på det där med älskandet. Man ska dra ut på det. Man ligger där och juckar, sen när det börjar dra ihop sig, så lägger man av ett tag och tar det lugnt. Och så sätter man igång igen, och sen kan man hålla på länge. Bra, va? Prova det så får du se.

– Vi ska sälja reningsverk i Japan, förstår du, säger Chefen till Verner. Trolla bort skiten efter 20 miljoner japaner. En jättegrej. En miljon eller två kanske. Sen staterna, kontinenten, hela världen. Jätteball grej. Skitkul.

Britta kommer in och säger:

– Ali är här, Ali stod i dörren, semesterklädd och vänligt leende som vanligt. Chefen höll upp ritningen.

– Jo du, Erland har spionerat på dom där ingenjörerna i Lund som vi tävlar med om den här skitlådan. Dom har ett intag och två

utsläpp. Varför i helvete har vi två intag och ett utsläpp? Det begriper ju vilken pappska som helst att det måste gå undan. Skiten måste ju ut.

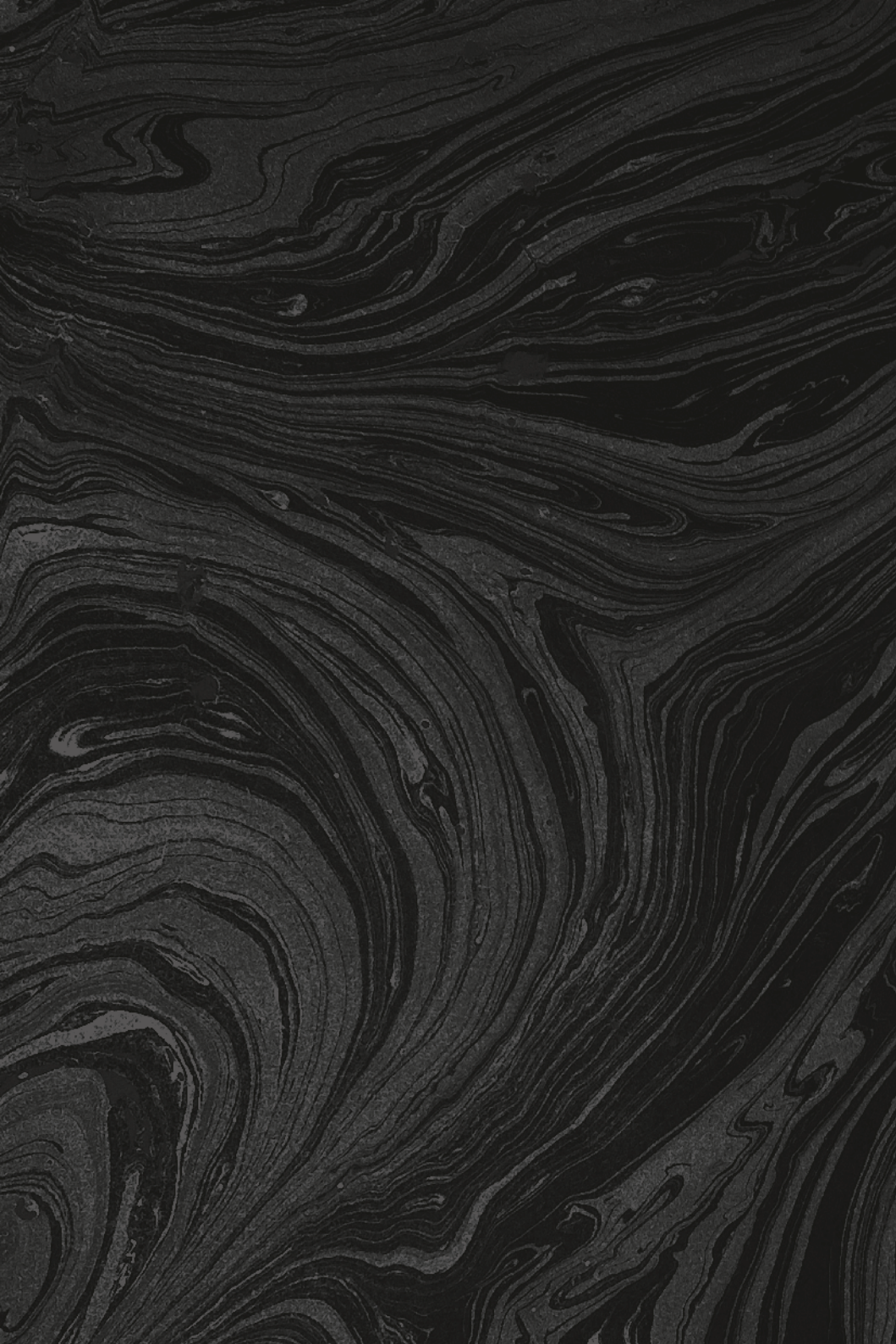
Han var blek nu och alla visste att han var farlig. Ali gick lugnt fram till ritningen, tog den ifrån honom och vände på den. Han sa på sin brutna svenska:

– Du håller ritningen upp och ner.

Chefen muttrade något, vek ihop ritningen, reste sig och sa:

– Vilgot, du kör, jag vill ha en jamare.

Chefen rusar ut ur rummet och vi följer efter. Utanför i snöslasket står vaktis med bilen. Chefen hånar honom öppet för dumskalle, men han hör det inte. Han tänker på svamp. Svampar är hans hobby. Bilden av en illaluktande flugsvamp som har samma porösa gråhet som Chefens ansikte dyker upp i hans hjärna. Kanske kan han fixa lite av den till smörgåsarna som Chefen brukar beställa till kvällsjobbet. Blanda i lite bara för att se. . . Men han var väl immun mot gift också, på samma sätt som han var immun mot känslor. I alla hans drömmar var Chefen en gris, och grisar var det värsta han visste.

VISIONÄREN
ALF MORK

LUX

Telefonen på fönsterbrädan ringde två långa signaler som spred förväntan i det stora vita rummet. Den väldige mannen som satt vid skrivbordet, grep tag i luren som om den vore en guldklimp han hittat i det klara Klondykevattnet. Hans röst var målerisk som prunkande orkidéer i den spöklika akustiken som fönsternischen skapade när han mumlade sina obegripliga »oh, ja!«, »Näää!«, »Usch!«, »Faan, va!«

Den mörke mannen i Kalle Anka-tröja och joggingskor som satt i soffan trummade nervöst med de långa naglarna mot glasskivan på bordet. Det lät som regn som slår mot en bilruta. När han av Chefens uttrycksfulla röst förstod att samtalet var negativt, flög han upp som en retad tiger.

Ditt hjärta är som ett horhus. Vi sjunker snabbt ner i sanden!, stönade den lille mannen, El Solido, uppfinnare och forskare.

Chefen var lika klartänt och farlig som alltid när han allt mer upphetsat sa:

– Man tvingas föda sig själv på nytt flera gånger i den här branschen, och nu är det dags igen! Vi ska sparka ut nostalgins spöklika vålnad och starta på hytt, vrålade han mot den lilla mannen som hukade i draget av vrålet där han satt i soffhörnan.

– Med hjärtesorgen oläkt efter vårt förra livs bortgång ska vi börja om på nytt. Den här motgången var det sista vinddraget av det bortdöende livet. Livets ålderdom på väg mot glömskans totala intet, sa han filosofiskt medan han tittade ut genom fönstret. Chefen sneglade på mannen i soffan och fortsatte:

– Vi hoppar över uppväxtens smärtsamma och dimhöljda år och börjar mitt i det nya livets blomstring!«

El Solido satt tyst och böjd som ett ihopfällt paraply medan Chefens genomträngande mässande attackerade hans trumhinnor. Uppfinnarens beskedliga utseende var en chimär; det var en fasad som dolde en turbulent drömmare, en charmerande människa när han var på det humöret, men framför allt ett blixtrande geni. Han var »hjärnan«.

Plötsligt sträckte El Solido på sig och började prata. Hans röst var en sensation i sig, som en gnisslande ladugårdsdörr, där det hänger en tom

mjölkspann på handtaget och i spännen ligger en fågelunge, som har fallit ner från boet under takteglet och piper.

Jag kan se det med klarheten hos en uppenbarelse! En fruktansvärt stark känsla av att vi kan! Chefen blev så upphetsad av El Solidos uppenbarelse att han drämde näven i en hög papper med stor kraft. Han snodde fingrarna om varandra medan han värderande tittade upp och ner på geniet.

Folk gråter av medlidande när dom ser dig, sa Chefen eftertänksamt. Dom tycker synd om dig och det ska vi utnyttja.

– Du låter som om du tänkte marknadsföra mig som ett folknöje?

– Din röst är ett fynd! Folk kommer att tappa kaffekopparna när din röst tonar ut i deras vardagsrum. Vilken grej om vi lyckas komma igång med... med... elixiret, vad det nu ska heta.

– MÅNEN! vrålade han så med all kraft ut mot korridoren som löpte utanför hans rum. Månen var namnet på den person som alltid döpte de olika produkterna som företaget arbetade fram. En solbränd man med prydlig flint och buskiga ögonbryn visade sig i dörrhålet.

– Madagaskar, sa han förklarande till Chefen som misstänksamt glodde på hans solbrända uppenbarelse. Och litet Mexico, la han till när Chefens väntade sarkasm uteblev.

Chefen tuggade fundersamt på några vindruvor.

– Man blir kåt av dom här bären, sa han och snaskade lystet vidare på klasen. Men inte på långt när så kåt som man blir av kakao.

– Kakao? Månen såg helt desorienterad ut. Det var sådant jag trodde man konsumerade på syjuntor och kyrkomöten. Chefen ignorerade honom och stirrade på El Solido som nu gjorde honom sällskap i vindruvsklasen. Månen kunde se hur intelligensmaskinen i Chefens huvud hade tickat igång och nu var det bara en tidsfråga innan han skulle börja tala.

– Allt måste klaffa när vi sätter igång, sa Chefen lågt och gick fram till den gröna tavlan som satt på väggen bredvid soffan. Han tog en krita och skrev EL SOVIDO. Under skrev han EL SOLIDO.

– Vi välter omkull V:et så att det blir ett L. Då blir det mycket mer för-troendeingivande och även gångbart internationellt.

Han började nu granska uppfinnaren.

– Din panna kan vi med frisörens hjälp höja en fem-sju centimeter, sa han medan han gjorde en snabb skiss av El Solidos profil på tavlan.

El Solido sjönk ihop i soffan.

– Nu börjar det likna nåt! utropade Chefen belåtet. Du måste skaffa dig en hobby också, fortsatte han. Fotboll vore nog det bästa, tror jag.

– Hellre tennis, sa El Solido uppgivet och trutade med munnen.

– Otänkbart! För exklusivt för den image vi ska bygga upp. Jag har tänkt mig att du ska förmedla bilden av en företagsledare som har en socialistisk

inriktning och följaktligen inte tar ut någon astronomisk lön ur företaget. I den bilden passar fotbollen in. Dessutom bor du i en vanlig hyreslägenhet.

– Men jag älskar ju makt och pengar, skrek den nyblivne socialisten förtvivlat. Mina idoler är dom guldstinna tennisspelarna, inte några skitiga fotbollsspelare!

– Vad fan tror du jag älskar, då? frågade Chefen retoriskt. Lugn! Den tiden kommer när du får dyrka den vita sporten hur mycket du vill. Om några år kommer Willander och grabbarna att mata dig med guldsked och borsta dina skor. Nu fortsätter vi med din image.

Han gick fram till spegeln och strök bort en ljus hårlock ur pannan.

– Man kan inte genomföra lysande idéer med allsköns syndare. Hans menande blick mot Vilgot undgick inte någon i sällskapet.

– Förresten, fortsatte han, är det inte första gången socialismen banar sig väg genom snårskogen och förvrängda ideologier under det här århundradet.

Han tittade i spegeln och drog tillbaka läpparna från tänderna i en grimas som skulle föreställa ett leende.

– Men du får lära dig att inte blotta vargtänderna, sa han och sänkte överläppen samtidigt som han höjde underläppen. När läpparna möttes vred han munnen till ett snällt leende. Du ska visa upp en mask av älskvardhet, en bild av den goda uppfostran du har fått, och du ska alltid ha en lögn. . . ett svar på allt. En människa måste ses som en helhet, annars går det åt helvete. Lär dig av min flödande vitalitet och storstilade fräckhet.

Folk gillar framgångsrika skurkar, manipulörer, visionärer.

– Kanske inte myndigheterna, sa El Solido.

– Myndigheterna! Chefen fick det att låta som om man talade om en gammal utsliten stövel, slängd i ett dike bland grodyngel och ruttnat gräs.

– Varje myndighet är till sitt väsen en sammansvärjning mot den överlägsna människan. Dess enda, ständigt dominerande syfte, är att belägga människan med förbud och bojor. El Solido, som den här dagen marterades av ett djupt vemod, mumlade för sig själv:

– Du får det att låta som om människan var ett tragikomiskt rovdjur!

Han såg ut som en ledsen vargunge. Chefen hade hört hans mummel och snurrade runt framför spegeln där han fortfarande tränade på ödmjukhetsmasken.

– Inte vi! Vi har ett register som går vida utöver rovdjurets. Med vårt register kan vi förvandla vardagens gråhet till en bländande färgrik fantasivärld. Vi kan spela upp allt från eldsprutande avsky till den djupaste kärlek. Fan, vi kan skratta oss till sömns varje kväll och vakna varje morgon med ny aptit på de skådespel som dagen kommer att bjuda oss på.

– Vi behöver bröd också, sa Vilgot lågt.

– Vi är konstnärer, fortsatte Chefen, och vi slutar inte att arbeta för att rovdjuret i oss inte dagligen hittar sitt byte. Vi är i full blom. Världen är vår på ett sätt som den aldrig har varit förut och aldrig kommer att bli igen! Det är en farlig ålder för alla som har klent huvud. Alla ser vad han duger till eller inte duger till. Hans horoskop är klart. Kvinnan i hans liv ser honom ur en vidare synvinkel än tidigare. Företaget där han jobbar har ögon . . .

Han tystnade och vände sig mot spegeln igen och tittade på de andra, som alla tittade ner i mattan och till synes studerade figurerna i mönstret med stort intresse.

Vilgot hade stått några minuter i dörrhålet och lyssnat till vad som försiggick i Chefens rum. Som den vän av ordning han var, inflikade han:

– Man kan inte borsta joggingskor! Chefen tittade förvånat på Vilgot och följde därefter hans blick som landade på El Solidos väl använda dojr.

– Självklart måste du byta skor ibland, sa han till El Solido. När du går på banken till exempel. Men vi måste tänka på att dålig smak leder rätt in i folks hjärtan. Tänk bara på alla hopplösa TV-program som ligger högt upp på tittartoppen, för att inte tala om programledaren i Café-programmen! Folket har tagit honom till sina hjärtan trots att hans kollegor vittnar om att han är en kverulant och surpappa, en jävla fossil som till råga på allt är snål och luktar armsvett! Ingen förnekar den folket älskar! Min – vår – plan bygger på just detta faktum . . .

Vilgot började röra oroligt på sig. Han tittade på Chefen och sa:

– Hur var det med Jesus, egentligen? Chefen visade inte med en blick att han hört vad Vilgot sagt, utan fortsatte sin skapelseprocess:

– En av fitnesserna med den här planen är att du kommer från en stenrik godsägarfamilj och red på fullblodshästar vid fem års ålder, knullade prinsessor vid 17 och hela tiden rullade dig i pengar. Men plötsligt fick du nog och insåg att du i själ och hjärta var socialist. När folk får klart för sig din storhet kommer dom älska din enkla smak – och förstå att du är en av dom.

El Solido började massera sina vader som om han hade fått kramp.

– En av vem? frågade han Chefen.

– Pettersson, Lundström, du vet! Svensson, Karlsson – alla! The average man, alltså, mannen på gatan.

El Solido tittade på sina knubbiga händer som var fläckade av den dagliga kontakten med kemikalier.

– Doktor Jekyll och Mr Hyde, fogade han till Chefens ramsa med sin väsende röst som nu vibrerade olycksbådande. Han gick fram till spegeln som hängde vid dörren och tittade granskande på sig själv.

– Skulle folk verkligen gå på det här, frågade han sin spegelbild. Du förstår . . .

– Förstår? Det är klart att jag förstår! Det är ju sanning! Om man inte

vill förblir sanningen ouppfylld! Du är ett geni. Hypersensibilitet stimulerar verkligheten och fascinerar och förför åskådarna – ja förför verkligheten själv! En illusionslöshetens kabaré som pendlar mellan igenkännande och det överkliga, en föreställning om vårt omedelbara förflutna på väg in i vårt NU! Vad tycker ni, låter det inte bra?

El Solido vindande med ögonen och sa frågande:

– Kabaré?

Chefen stampade ilsket i golvet.

Vad ni märker ord! Om man avstyr tanken att bli engagerad i någonting kommer man aldrig att få uppleva njutningen av att få se millionerna växa! När man får en signal så måste man plocka fram sitt mod och kasta sig fram i ledet. Kom ihåg att pengar är tjockare än blod! Se på Vilgot, till exempel. Hans verklighet är totalt förvirrad och de patetiska spillrorna...

– Liknar till förbannelse den enkle lille mannens, säger Vilgot.

Chefen låter sig inte avbrytas, utan fortsätter:

– ... äts upp av den sanna ... för oss är fantasin framtiden. Det verkligheten inte ger oss, ger vi oss själva i fantasin!

DET ÄR BARA
REKLAM
ALF MORK

LUX

Redaktörens förord om Alf Mork och hans verk

Alf Mork är en av våra största kreatörer, någonsin. Han har tilldelats alla utmärkelser en svensk reklamman kan få; Elva gånger har han vunnit det prestigefyllda branschpriset Guldägget, han var den första som fick det nyinstiftade Platinaägget 1975 och två gånger har han vunnit guldlejon i Cannes för världens bästa reklamfilm.

Listan på hans gärningar kan göras lång.

Det var Alf Mork som på allvar införde fotot i de tidigare ofta tecknade tidningsannonserna. Han anlidade professionella fotografer, utvecklade bildtänkandet och gjorde annonserna fräckare, roligare, sensuellare, mer provocerande och inte minst tydligare. Ingen kunde förmedla ett budskap på ett lika rakt och till synes enkelt sätt som han. Minnesbilderna sitter kvar på näthinnan hos oss som var med på den tiden, de tragiska bilderna av en härjad missbrukare som håller upp ett foto på sig själv som lyckligt ovetande, söt liten pojke. Tydligt och enkelt och rakt in i hjärtat berättar Alf Mork med två bilder i en hur det kan gå om man inte bryter sitt missbruk. Kända annonskampanjer är också de som Jan Carlzon beställde för Club 33 och Vingresor, eller de där han vände på förutsättningarna och höjde upp den lilla Renault 4 till en »skrytbil«, och inte minst de omdebatterade och prisbelönta mellanölsannonserna för TT.

Alf Mork revolutionerade också reklamfilmen i Sverige. Han reste till England och USA för att lära sig hur de gjorde reklamfilm där man tog konsten på större allvar och anlidade professionella regissörer, fotografer och inte minst stjärnskådespelare. Alf Mork tog med sig intrycken till Sverige och plötsligt hade vi reklamfilmer gjorda av regissörer som Jan Troell och filmade av fotografer som

Arne Nilsson och Peter Mokrosinski. Alf Mork fick också våra största skådespelare att ställa upp i hans reklamfilmer, motvilligt i början, men de kom; Ernst-Hugo Järegård, Margaretha Krook, Gösta Ekman, Stellan Skarsgård, Börje Ahlstedt, Solveig Ternström och många fler.

Det fanns ett allmänt motstånd bland skådespelarna mot att nedlåta sig till något så »oseriöst« som att medverka i en reklamfilm. Men Alf Mork lyckades, med viljan att göra reklamfilm med kvalitet parad med insikten om att lönerna på våra institutionsteatrar inte var de allra högsta – man tjänade inte nödvändigtvis enorma pengar bara för att man var enormt känd. Som exempel på hur han kunde gå tillväga bjöd han in en rad skådespelare till en filminspelning utan att någon hade en aning om att någon annan skådespelare skulle komma. Plötsligt trillade de in, på utsatt tid, en efter en och bara stirrade på varandra; Ernst-Hugo Järegård, Keve Hjelm, Margaretha Krook, Georg Rydeberg, Börje Ahlstedt, Toivo Pawlo, Stig Järrel och Jarl Kulle. De blev på dåligt humör och ingen ville spela in någonting. Men Alf filmade allihop där de satt och surade och lade sedan in en speakertext som lät som om de satt och funderade över margarinet Flora.

Ibland gick det lättare om skådespelarna fick figurera i en slags »antireklam« som när Alf Mork kom på den geniala idén att Beppe Wolgers skulle be Gösta Ekman att komma på ett enda skäl till att han skulle göra reklam för Expressen, varvid Gösta sedan sitter och »våndas« i ett långt underbart, tyst minspel utan att komma på ett enda. Snacka om undertext, den människa är inte född som inte samtidigt i sitt inre börjar fylla på med egna skäl.

Bland hans mest kända reklamfilmer finns de för Expressen, de för Flora med Margareta Krook och Ernst-Hugo Järegård, och filmerna som Jacob Palmstierna beställde när Skandinaviska och Enskilda Bankerna slogs ihop till SEB. Alf Mork anlät då Ernst-Hugo Järegård som i en av filmerna sitter i en romantisk roddbåt med den engelska stjärnan i Forsythesagan, Susan Hampshire, som motspelare. Språkförbistring uppstår där Susan plötsligt »förstår« och viskar »Skandinaviska Älskliga Banken, means I love you?« (*The Proposal*, Grand Prix 1973). Filmen vann Guldlejon, liksom en av reklamfilmerna för Expressen med Ernst-Hugo och Tom Kidd

dåvarande reklamchefen på Expressen (*Free*, Grand Prix 1975).

Alf Mork fick som han ville, på det ena eller andra sättet. Med gigantiskt självförtroende och kompromisslöshet genomdrev han sina idéer, eller så fick det vara. Den annonsör som ville simma kvar i den traditionella ankdammen fick göra det, utan Alf Mork.

Men han fick en del skit också.

Han fick bland annat skulden för att ha lärt svenska tonåringar att dricka mellanöl genom en, som man påstod, alltför förförisk reklamkampanj med ungdomar som dricker TT-öl. Lite orättvist eftersom kampanjen var till för att få ungdomar att inte dricka starkare varor. Om sedan mellanölet i sin tur verkligen bidrog till ett ökat drickande blev sedan föremål för diskussion men detta visste ju ingen förrän vi hade facit i hand. Senare i livet blev han också hårt engagerad i kampen mot rökning och gjorde flera uppmärksamma- de antirökfilmer både för Folkhälsoinstitutet och Socialstyrelsen.

Man kan knappast skriva historien om AD:n och regissören Alf Mork utan att samtidigt berätta om den legendariske copywritern Leon Nordin.

I slutet av 1950-talet lärde de kända varandra på Arbmans reklambyrå i Stockholm och de var sedan parhästar under två årtionden. Under det tidiga 60-talet reste Alf och Leon till New York för att lära sig konsten hos världens då mest innovativa och framstående reklambyråer på Madison Avenue, och när de kom de tillbaka till Sverige var de fulla av nya idéer.

Resultatet lät inte vänta på sig. Framgången blev total, priser- na strömmade in, liksom uppdragen. På byrån på Kungsgatan fick man nya vanor, med champagne och gåslever till lunch. Världen låg öppen, självförtroendet var på topp. De trodde blint på att de kunde komma in på vilket företag som helst med en ny och bättre blick. Mottot var »think big«, kunden hade aldrig rätt. Reklammännen var inte längre några beställningsskrivare åt företagen, de visste bäst, inte om produkten, men om hur den skulle tas emot. Kunden blev både vännen och fienden i ett. Och de älskade att bita den hand som födde dem. Omvärlden köpte det och det skapades reklamhistoria.

Mork och Nordin var verklighetens svenska Mad Men, fast

ännu galnare, med ännu vildare visioner och det är detta som Alf Morks första roman *Uppfinnaren* handlar om. Även om vissa scener i boken framstår som helt otroliga så lär de ligga »väldigt nära verkligheten« enligt branschfolk som var med när det begav sig.

Uppfinnaren är en vansinnig och underhållande berättelse om en reklambyrå i Stockholm under reklamens guldålder. Handlingen kretsar runt »Chefen«, lätt att känna igen som Leon Nordin, och gänget runt honom där Alf Mork också var en centralfigur. Titeln Uppfinnaren bygger också på verkligheten och knyter an till den fixa idé som Chefen hade, nämligen att investera alla intäkter som reklamprojekten genererade i de mest fantasifulla uppfinningar, totalt 308 stycken. Totalt miljoner kronor investerades, väldigt stora belopp på den tiden, varav inte en enda gav utdelning. Pengarna var avsedda för pensioner till de anställda, men de uteblev. Medarbetarna blev besvikna och arga, inte minst Alf Mork som kände sig lurad.

1977 slutade den gemensamma resan för Alf Mork och Leon Nordin. Alf sa upp sig från Arbmans och startade eget med en kompanjon och senare det egna bolaget Alf Mork Production. Leon Nordin fortsatte sin framgångssaga men nu tillsammans med en ny stjärna på reklamhimlen, Hans Brindfors.

Men skilsmässan från den tidigare kollegan hade inte varit smärtfri. Alf Mork ruvade på hämnd och skrev Uppfinnaren i ilska en regnig semester i en sommarstuga i Varamobaden utanför Motala. Det blev ett lustmord, både på branschen, sina gamla kollegor och inte minst på sig själv. Resultatet blev att relationen med Leon Nordin blev frostig men också att han blev utfrysad av delar av reklambranschen. Man gläntar inte ostraffat på reklamvärdens stängda dörrar.

Alf Mork var lika orädd oavsett om han skapade djärva annonskampanjer eller utmanade sin egen bransch. Han drevs av samma övertygelse och okuvliga vilja i allt han gjorde. Men för Uppfinnaren förläts han aldrig riktigt. Familjen vittnar om att han under de sista yrkesverksamma åren hade svårt att få jobb och fick söka uppdrag utomlands istället, i Norge och inte minst Finland, där han rönt stora framgångar med sin reklam.

Men Alf Mork ville vidare. De sista tjugo åren av sitt liv skrev han alltmer. Han fick blodad tand efter de något oväntade fram-

gångarna med Uppfinnaren, som kom ut 1981 och sålde långt mer än vad en debut brukar göra. Alf Mork själv uppfattade boken som en relativt smal roman som han främst trodde skulle tilltala branschfolk och insatta. Uppfinnaren följdes av den nästan lika framgångsrika *Lystmäten* (Atlantis, 1984) och senare *13 december 1944* (Winbergs förlag, 1987), och Alf Mork arbetade på flera ofullbordade manus fram till sin död.

Litterärt blev Alf Mork mest uppmärksammas för Uppfinnaren. När den nu kommer i nytryck kan man fråga sig vad boken har att ge 30 år senare? Svaret är enkelt; dels är Uppfinnaren en skildring inifrån en tid då ett gäng unga kreatörer revolutionerade reklamerna och därmed konsumtionsmönstren i vårt land för alltid, och dels för att det helt enkelt inte någonsin har kommit ut något liknande om reklamvärlden på vårt språk. Det närmaste vi kommer är den nya, uppmärksammade och prisbelönade amerikanska tv-serien *Mad Men* om ett gäng reklammakare i New York under början av 1960-talet.

Den som älskade Uppfinnaren kommer också att uppskatta *Visionären* som är en tidigare opublicerad uppföljare. Den är skriven i samma anda, med samma goda humör, humor, vansinne och skarp syn. Den handlar om i stort sett samma personer, men det är också en bok som ännu mer än föregångaren antyder företeelser vi känner igen i vår egen tid; Man planerar till exempel tillverkning av preparatet Kajass, som påminner både om Viagra och om lyckopiller som Prozac. Här finns idéer om en bättre miljö som innefattar allt från att odla fram giftfri potatis till vindkraft på planeten Uranus, där det blåser vindar på uppemot 700 km i timmen.

Språket i *Visionären* påminner om dagens bloggar där attacken i texten pekar mot en tid där det gäller att markera och ta i för att höras, skaffa sig en image, en attityd. Det påminner också om reklamspråkets, som i sin självtillräcklighet använder sig av allt som kommer i dess väg, allt av betydelse, allt innehåll, alla känslor, åthävor och starka ord.

Hos Alf Mork och hans gäng finns också annat vi känner igen från vår tid. Fräckheten hos de framgångsrika, självförtroendet, de vilda spekulationerna i pengar, snabba bilar, kvinnor. »Tristess är försvagande och psykiskt ohälsosamt« konstaterar Chefen medan

de plöjer E4:an i 260 km i timmen, på flykt från sig själva.

Med Uppfinnaren hade Alf Mork visat på en fartblindhet där det får kosta, där man leker med etablissemang, där det gränslösa är norm och där man sköljer ner framgången med dyra årgångar. I Visionären går han ett steg längre. Här ser vi både möjligheterna och undergången hand i hand i en värld där Chefen och en man misstänkt lik Refaat El-Sayed samt resten av kumpanerna rusar både framåt och bakåt på samma gång. Alf Mork anade vart det hela barkade. Allt sker i en rasande hastighet, som om världen var en tummelplats för den som vågar ta för sig. Det är en slags ouverty till den känsla av odödlighet och självöverskattning som vi idag kan se hos den narcissistiska elit som drabbats av maktberusning och bonusnarkomani och som leder till luftekonomier, lånekaruseller och kraschade ekonomier.

Alf Mork förebådar också vår tids kulinariska fixering där vi i sällskap med våra tv-kockar äter oss igenom eoner av programtid, där mat och dryck blivit högsta mode och där han i sensuella beskrivningar antyder hur människans njutningscentrum alltmer fokuserar på gommen. I Visionären beskrivs vällustigt hur någon gräver ett djupt tag i grytan med Poulet en Cocotte Bonne Femme, en annan tvekar mellan fransk brie och en grönmögelost medan Chefen reser på sig för att göra plats för mer chokladmaräng. Allt nedsköljs med en flaska Dom Perignon som sedan resulterar i champagnehalsbränna, ett modernt lidande som vilket brat som helst kan känna igen sig i.

Den tredje delen i denna samlingsvolym, *Det är bara reklam*, består av Alf Morks krönikor. De flesta kommer från två ofullbordade episodartade biografier och en del av dem har tidigare publicerats i facktidsningen för reklam och varumärkesutveckling, Quo Vadis, i början av 90-talet. Texterna ger en inblick i Alfs Morks stundom fantastiska men ofta komiska verklighet, med guldkant och vedermödor, resor, möten med kända och okända, vilda idéer, teknik som strular, mänskliga faktorer som spelar spratt och inte minst om alla fabulösa filminspelningar.

I Alf Morks böcker finns ett vansinne, en lekfullhet och ett lätt-

sinne som hela tiden törnar mot ett djupt allvar. Reklamspråket, ironin, skämten blir ibland som en besvärjelse mot det stora hotet som mullrar bortom horisonten. Alf Mork kände av det, han hörde mullret tydligare än sina kollegor. Kanske på grund av sina egna svåra upplevelser tidigt i livet, där han personligen upplevde både död och förintelse.

Under slutet av andra världskriget satt han som 15-åring internerad i ett fångläger i Norge och fick uppleva hur skört livet är. Han såg motståndsmän och ryska krigsfångar dödas av tyskarna inför sina egna ögon och när som helst kunde det vara hans tur. Skräckupplevelserna förföljde honom hela livet och han kunde fortfarande i slutet vakna mitt i natten av sitt eget skrik.

Alf Mork växte upp i en isolerad by längst inne i en norsk fjord tillsammans med sin mor, äldre bror och syster. Pappan var till sjöss och kom tillbaka först efter kriget. Alf och hans äldre bror drygade ut kassan hemma genom att stjäla bensin från tyskarnas depå i hamnen som de sedan sålde till motståndsrörelsen. Ett livsfarligt uppdrag och när hans bror lyckades fly till England fängslades Alf som gisslan i det tyska lägret. Han har beskrivit sina upplevelser i boken 13 december 1944.

Alfs pappa ville att han skulle bli präst, men samtidigt var Alf väldigt duktig på att måla och rita och sålde redan som tonåring teckningar av nakna kvinnor för 25 öre styck.

Efter kriget kom Alf in på Konstfack i Göteborg. Men den blivande reklammannen, som älskade lyx och flärd och klädde sig i märkeskläder, fick först slita hund i flera hårda år. Det var svårt att få jobb i efterkrigstidens Sverige och för att försörja sin familj sålde han tavlor han målat, och en sommar sålde hela familjen Coca Cola vid ett färjeläge vid Orust. På vintern var elmätaren avstängd i rivningskåken på Hisingen där familjen bodde och man sov i sovsäckar.

Det blev ljusare tider när Alf fick jobb som illustratör på Esselte i Norrköping. Men han var lika orädd och provokativ redan från början och organiserade en strejk till stöd för att den handikappade kvinna som hade lägst lön av alla skulle få mer betalt. Medkänslan för de utsatta fanns med honom sedan tiden i fånglägret, men även motståndet och trotset. När han till slut fick sparken från Esselte var det för att han i protest mot arbetsvillkoren slitit ner företagets

förhatliga stämpelklocka och kastat den i strömmen som flyter genom Norrköping.

Genombrottet kom när Alf vunnit några affischtävlingar och blev erbjuden det jobb på Arbmans reklambyrå i Stockholm i slutet av 1950-talet som blev startskottet för den lysande karriär som skulle komma.

Alf Mork lyckades med sin reklam träffa människors känslor. Men han var inte en person som grävde ner sig i psykologiböcker utan hade en naturlig instinkt. Han var en människokännare som hämtade mycket av sina insikter från det liv han själv levde. Som yrkesman, som populär middagsgäst i sällskapslivet där han gärna underhöll gästerna med sina fantastiska historier ur sitt äventyrliga liv men också från sina två äktenskap och ur erfarenheten att vara pappa till sju barn.

Med åren blev Alf Mork alltmer kritisk mot sin bransch och »det vilddjur« han själv hade varit med om att skapa. Hans skepsis syns redan i Uppfinnaren och i den ironiska Visionären dras den till sin spets . . . Dels berodde detta på att han kände sig utfryst sedan han skrev Uppfinnaren och där satte skalpellen mitt i det kommersiella hjärtat. Men han utvecklades och mognade också med sina insikter och genom att han nu utifrån kunde betrakta reklamens utveckling, eller snarare brist på utveckling.

I en tidningsintervju i VI (specialutgåva 1990, Reklamens historia) sa han att:

»Reklam blir svårare och svårare ju äldre man blir och det beror på samvetet. Det är inte för de små karamellannonserna man har dåligt samvete utan när man med pengar ska ändra på folks attityder och beteenden. När det står en man i dörren med 10 miljoner i handen och säger:

– Du som gjorde det socialt och fint att dricka mellanöl – kan du också ändra på folks attityd till kärnkraften?«

Kreativitet kan vara som att åka helikopter, se samband, se vart vägarna bär. Man är väldigt långt fram i handlingen och det kan vara svårt att förstå att alla inte ser vad man själv ser. Kanske såg han en tid när inte ens Moder Jord orkar resa sig för att göra plats för mer chokladmaräng. Någon har sagt »titta på var reklamfolket är idag så vet du vart vi alla kommer att vara i framtiden«. Tittar vi på vad

Alf Mork producerade då så känner vi igen mycket av vår egen tid nu.

Alf Mork gick bort 2007 men många av hans visioner är nu vår egen verklighet. »Mannen verkar ha rymt från sin egen generation« skriver Alf Mork om en av sina karaktärer i Visionären. Och det passar exakt in på Mork själv. Han var en man som levde med fingerspetsarna i framtiden.

Tiden har först nu hunnit ifatt honom.

Johan Ohlson

Redaktör

Om Alf Morks liv och verk:
www.morksuniversum.com

A

L

F

LUX

© 2013

978-91-980448-3-6